

Autoreferat

dr inż. arch. Błażej Ciarkowski

Instytut Historii Sztuki

Wydział Filozoficzno-Historyczny

Uniwersytet Łódzki

1. Imię i nazwisko.

Błażej Ciarkowski

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe lub artystyczne – z podaniem podmiotu nadającego stopień, roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej.

Doktor Nauk Technicznych w dyscyplinie Architektura i Urbanistyka

Wydział Budownictwa, Architektury i Inż. Środowiska Politechniki Łódzkiej, 2012 r.

rozprawa doktorska pt. *Minąć progi modernizmu – twórczość Bolesława Kardaszewskiego na tle powojennej architektury polskiej i światowej*

promotor: prof. dr hab. Krzysztof Stefański

Magister historii sztuki

Wydział Filozoficzno-Historyczny Uniwersytetu Łódzkiego, 2008 r.

praca pt. *Pierwiastki tradycyjne i narodowe w architekturze polskiej po roku 1989*

promotor: prof. dr hab. Krzysztof Stefański

Magister inżynier architekt

praca dyplomowa pt. *Nowa Tkalnia Scheiblera- centrum rekreacji i usług*

Wydział Budownictwa, Architektury i Inż. Środowiska Politechniki Łódzkiej, 2007 r.,

promotor: prof. dr hab. inż. arch. Nina Juzwa

Ci

3. Informacja o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych lub artystycznych.

- 01.10.2012 – obecnie: adiunkt w Instytucie Historii Sztuki, Wydział Filozoficzno – Historyczny, Uniwersytet Łódzki
- 01.10.2017 - 30.09.2021: adiunkt w Instytucie Architektury i Urbanistyki, Wydział Budownictwa, Architektury i Inż. Środowiska, Politechnika Łódzka
- 01.10.2011 – 30.09.2014: wykładowca, a następnie adiunkt na Wydziale Sztuk Pięknych i Projektowych, Wyższa Szkoła Informatyki i Umiejętności w Łodzi;
- 01.10.2010 – 30.09.2012: praca w ramach umowy cywilno-prawnej w Katedrze Historii Sztuki, Wydział Filozoficzno – Historyczny, Uniwersytet Łódzki

4. Omówienie osiągnięć, o których mowa w art. 219 ust. 1 pkt. 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2021 r. poz. 478 z późn. zm.).

Monografia naukowa

B. Ciarkowski, *Słowo architekta. Opowieści o architekturze Polski Ludowej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2023, ss. 358.
ISBN 978-83-8331-424-2

Recenzenci:

Dr hab. inż. arch. Piotr Fiuk, prof. ZUT

Dr hab. Michał Pszczółkowski, prof. ASP

4.1. Cel monografii

Monografia *Słowo architekta. Opowieści o architekturze Polski Ludowej* podejmuje problematykę historii architektury polskiej lat 1945-1989 analizowanej poprzez pryzmat zróżnicowanych narracji i źródeł – od analizy budynków i projektów, poprzez krytyczną analizę źródeł pisanych, po historię mówioną i indywidualne wspomnienia postaci zaangażowanych w proces tworzenia architektury oraz urbanistyki omawianego okresu.

ce

Celem podjęcia badań nad historią architektury Polski Ludowej oraz stworzenia monografii zawierającej płynące z nich wnioski, było poszerzenie pola badawczego oraz opracowanie przekrojowego, kompleksowego studium rodzimego budownictwa lat 1945-1989. Studium przemian, który ulegała architektura drugiej połowy XX wieku oraz analiza poszczególnych obiektów często prowadzona jest w oderwaniu od kontekstu politycznego, społecznego i kulturowego, a także od biografii samych twórców. O ile w przypadku szeroko pojmowanej kontekstualizacji architektury można zaobserwować stopniową zmianę optyki¹, to opinie projektantów oraz ich wspomnienia pozostają praktycznie niewykorzystane.

Proponując szerokie spojrzenie na architekturę pojmowaną nie tylko jako zbiór materialnych obiektów, ale jako proces, którego początkiem jest idea (intencja), a końcem – kolejne interpretacje i oceny, starałem się zestawić ze sobą wiele perspektyw poznawczych. Stąd też, przywołana za Panayotisem Tournikiotisem mnogość subiektywnych „historii” zastępujących jedną obiektywną „Historię”². Zwielokrotnienie narracji wokół poszczególnych budynków czy zespołów zabudowy umożliwia, w moim przekonaniu, pełniejsze zrozumienie kontekstu dziedzictwa i tym samym może być wykorzystanie w procesie waloryzacji oraz określania strategii i zasad jego ochrony.

Monografia *Słowo architekta. Opowieści o architekturze Polski Ludowej* miała stanowić „trybunę”, z której architekci aktywnie działający w czasach PRL-u mogliby wypowiedzieć swoją wersję historii oraz opisać swoje intencje leżące u podstaw poszczególnych projektów. W wielu przypadkach przeprowadzona przeze mnie archiwizacja wypowiedzi twórców urodzonych w latach 20. czy 30. XX wieku, była ostatnią szansą na ich wysłuchanie i zapisanie. Spośród czterdziestu architektek i architektów, z którymi rozmawiałem w toku wieloletnich badań, ponad połowa zmarła przed opublikowaniem książki.

Tytułowe „słowo architekta” może być rozumiane wielorako. Stanowi ono narzędzie, przy pomocy, którego twórcy opisują dokonania swoje i innych projektantów. Jest tworzywem budującym obraz architektury niemal na równi z materiałami takimi jak cegła, stal czy żelbet. Jednocześnie „słowo architekta”, niczym przysłowiowe „słowo harcerza”, możemy odczytać jako deklarację mówienia prawdy o architekturze Polski Ludowej. Moim, jako autora, zamierzeniem, było udowodnienie, że mówienie o jednej „prawdzie” architektury PRL-u, jest praktycznie niemożliwe, a zamiast prób podporządkowania obrazu rodzimego budownictwa lat

¹ Przykładem kontekstualnego spojrzenia na projektowanie – wnętrz i mebli, jest książka A. Szydłowskiej Futerał. *O urządzaniu mieszkań w PRL-u*, Wydawnictwo Czarne, Wołowiec 2023.

² P. Tournikiotis, *The Historiography of Modern Architecture*, [w:] *Back from Utopia. The Challenge of the Modern Movement*, red. H.-J. Henket, H. Henyen, Rotterdam 2002, s. 296.

1945-1989 manichejskiemu podziałowi na „dobro” i „zło”, „prawdę” i „fałsz” bardziej właściwym wydaje się przyjęcie modelu opartego na wielu istniejących równolegle narracjach.

4.2. Stan badań przed publikacją monografii

Pierwsze opracowania dotyczące architektury PRL-u będące próbą usystematyzowania dorobku rodzimej myśli projektowej po drugiej wojnie światowej zostały opublikowane w latach 60. XX wieku³. Na początku lat 70. ukazał się także pierwszy z trzech *Diariuszy...* pióra Tadeusza Przemysława Szafera. Kolejne tomy opisują odpowiednio architekturę polską lat 1966–1970⁴, 1971–1975⁵ i 1976–1980⁶. W 1988 roku ten sam autor wydał zbiór sylwetek najważniejszych projektantów powojennej polski zatytułowany *Współczesna architektura polska*⁷. Stanowią one jednak zbiór najważniejszych (zdaniem autorów) projektów i realizacji, a synteza poszczególnych zjawisk ma ograniczony charakter.

Wśród monografii które zostały opublikowane po roku 1989 szczególne miejsce zajmuje *Betonowe dziedzictwo. Architektura czasów komunizmu w Polsce* Andrzeja Basisty⁸. Było to pierwsze opracowanie, które architekturę czasów PRL-u traktowało jako zamknięty etap w historii. Kolejna praca prezentująca przekrojowy obraz architektury Polski Ludowej została opublikowana dopiero po upływie 17 lat. *Architektura w Polsce 1945-1989* pióra Anny Cymer⁹ stanowiła próbę usystematyzowania wiedzy o budownictwie epoki z uwzględnieniem chronologii zdarzeń oraz głównych zagadnień podejmowanych przez projektantów w kolejnych, następujących po sobie przedziałach czasu.

Obok wspomnianych opracowań o charakterze przekrojowym, powstały liczne monografie dedykowane pojedynczym zjawiskom i aspektom rodzimej architektury oraz urbanistyki czasów komunizmu. Wśród nich odnaleźć można książki i artykuły poświęcone zarówno konkretnym nurtom i tendencjom obecnym w architekturze lat 1945-1989¹⁰, jak i poszczególnym obszarom działalności projektantów, takim jak architektura sakralna¹¹,

³ J. Zachwatowicz (red.), *Budownictwo i architektura w Polsce 1945 – 1966*, Warszawa 1968.

⁴ T. P. Szafer, *Nowa architektura polska: diariusz lat 1965–1970*, Warszawa 1972.

⁵ T. P. Szafer, *Nowa architektura polska: diariusz lat 1971–1975*, Warszawa 1979.

⁶ T. P. Szafer, *Nowa architektura polska: diariusz lat 1976–1980*, Warszawa 1981.

⁷ T.P. Szafer, *Współczesna architektura polska*, Warszawa 1988.

⁸ A. Basista, *Betonowe dziedzictwo: architektura w Polsce czasów komunizmu*, Warszawa–Kraków 2001.

⁹ A. Cymer, *Architektura w Polsce 1945–1989*, Warszawa 2018

¹⁰ Por. A. Sumorok, *Architektura i urbanistyka Łodzi okresu realizmu socjalistycznego*, Warszawa 2010. ; K. Stefański, *Architektura polska 1949–1956*, „Kwartalnik Architektury i Urbanistyki” 1982, t. 27, K. Stefański, B. Ciarkowski, *Modernizm w architekturze Łodzi w XX wieku*, Łódź 2018.

¹¹ Por. R. Wróbel, *Nowe kościoły w Diecezji Łódzkiej 1945–1989. Uwarunkowania i klasyfikacja rzymskokatolickiej architektury sakralnej*, Łódź 2005; K. Kucza-Kuczyński, A. Mroczek, *Nowe kościoły w Polsce*, Warszawa 1991.

budownictwo mieszkaniowe¹², architektura ośrodków wypoczynkowych¹³, problematyka związana z konserwacją zabytków architektury¹⁴ czy działalność polskich projektantów poza granicami kraju¹⁵. Mimo pozornie znacznej liczby opracowań, zauważyć można dominującą tendencję do fragmentarycznego traktowania historii architektury lat 1945-1989 oraz dość zachowawczej metody badań nad dziedzictwem, które chociażby z racji swego młodego wieku, umożliwia sięgnięcie m.in. po możliwości jakie stwarza historia mówiona. W tym miejscu wspomnieć należy o książce mojego autorstwa pod tytułem *Odcienie szarości. Architekci i polityka w PRL-u*¹⁶, która prezentowała cząstkowe wyniki badań i stanowiła preludium monografii *Słowo architekta. Opowieści o architekturze Polski Ludowej*.

4.3. Opis przeprowadzonych badań

Prowadzone przeze mnie badania nad historią architektury polskiej lat 1945-1989 oraz uwarunkowaniami warunkującymi jej rozwój, miały wielowątkowy charakter. Ich kluczowym elementem były **wywiady** (wywiady pogłębione, prowadzone w oparciu o przyjęty schemat ramowy poruszanych zagadnień) przeprowadzone z czterdziestoma projektantkami i projektantami, którzy aktywnie działali na niwie zawodowej w omawianym przeze mnie okresie. Dobór rozmówców został przeprowadzony tak, aby reprezentowali oni różne ośrodki (Szczecin, Gdańsk, Warszawa, Łódź, Poznań, Kraków, Katowice, Wrocław, Toruń, Rzeszów) oraz różne generacje twórców (od osób zaangażowanych w odbudowę, poprzez pokolenie, które zaczynało karierę zawodową w Polsce „poodwilżowej”, po urodzonych w latach 40. XX wieku prekursorów postmodernizmu). Jednocześnie architekci, z którymi przeprowadzałem wywiady, prezentowali pełne spektrum zróżnicowanych aspektów uprawiania profesji. Obok tych, którzy koncentrowali swe wysiłki na pracy projektowej znaleźli się wśród nich wykładowcy uczelni wyższych oraz pracownicy administracji państwowej lub samorządowej.

Równolegle prowadzone były analizy poszczególnych obiektów i zespołów urbanistycznych *in situ*, w trakcie których ogromne znaczenie miała obserwacja stanu zachowania oraz ewentualnych transformacji, jakim podlegała na przestrzeni lat oryginalna koncepcja projektowa. Rezultaty badań terenowych zostały skonfrontowane z materiałami

¹² Por. M. Czapelski, *Moduły i wieżowce. Polscy architekci wobec przemian w budownictwie mieszkaniowym 1956–1970*, Warszawa 2018.

¹³ Por. B. Ciarkowski, *The working masses - the resting masses. Architecture of leisure in communist Poland*, „Cogent Arts and Humanities”, 2021, vol. 8, nr 1.

¹⁴ Por. P. Majewski, *Ideologia i konserwacja. Architektura zabytkowa w Polsce w czasach socrealizmu*, Warszawa 2009.

¹⁵ L. Stanek, *Architecture in Global Socialism. Eastern Europe, West Africa, and the Middle East in the Cold War*, New Jersey 2020.

¹⁶ B. Ciarkowski, *Odcienie szarości. Architekci i polityka w PRL-u*, Łódź 2017.

pozyskanymi w trakcie kwerend archiwalnych. Obejmowały one zarówno archiwa państwowe, archiwa Stowarzyszenia Architektów Polskich i jego oddziałów, a także prywatne zbiory poszczególnych osób. Niezwykle ważne były także wnioski płynące z analizy źródeł pisanych, wśród których obok literatury naukowej i fachowej znalazła się także prasa codzienna oraz treści o charakterze popularnym. Taka wielopłaszczyznowa analiza (wzbogacona o osobiste refleksje i wspomnienia architektów) umożliwiła stworzenie obrazu architektury Polski Ludowej jako zbioru nachodzących na siebie warstw narracyjnych.

Badaniach na architekturę Polski Ludowej stanowiły temat dwóch projektów badawczych, w których uczestniczyłem. Projekt ***Badania nad architekturą nadmorskich kurortów wzniesionych w PRL-u – inwentaryzacja i analiza*** (realizowany w ramach programu Miniatura1 NCN) obejmował analizę architektury ośrodków wypoczynkowych i sanatoriów wzniesionych nad Bałtykiem w czasach PRL-u. Obok analizy relacji przestrzennych i analizy architektonicznej, a także kwerend bibliotecznych i archiwalnych, moje badania obejmowały społeczno-polityczny kontekst masowego wypoczynku. W ramach drugiego z grantów, projekt ***InnovaConcrete (Innovative Materials and Techniques for the Conservation of 20th Century Concrete-based Cultural Heritage)*** (realizowany w ramach programu Horyzont 2020), zespół którego byłem kierownikiem analizował historyczną oraz społeczno-ekonomiczną wartość żelbetowych struktur wzniesionych w czasach PRL-u. Także w tym przypadku niezwykle istotne było wyjście poza ramy „czystej” historii architektury i kontekstualizacja badanych obiektów. Jednocześnie praca nad projektem *Innovaconcrete* i związana z nią szeroka współpraca międzynarodowa otworzyły szersze perspektywy umożliwiające porównanie polskiej architektury drugiej połowy XX wieku z jej odpowiednikami z innych państw dawnego Bloku Wschodniego oraz Europy Zachodniej. Wnioski, jakkolwiek znacznie ograniczone w monografii, pozwoliło na pełniejszą ocenę poszczególnych zjawisk, postaw i realizacji. Do takich „odkryć” należy zaliczyć opinie hiszpańskich badaczy z Torroja Institute¹⁷ dotyczące wyjątkowości konstrukcji łupinowych konstrukcji warszawskich stacji kolei średnicowej, oraz konfrontacja rezultatów prowadzonych przeze mnie wywiadów z analogicznymi rozmowami, które były udziałem profesor Mariji Dremaite (Vilniaus Universiteto) z kilkoma litewskimi projektantami i wykazywały zaskakująco wiele podobieństw z historiami „budowniczych Polski Ludowej”.

¹⁷ Eduardo Torroja – hiszpański architekt i konstruktor, prekursor żelbetowych konstrukcji łupinowych.

4.4. Struktura monografii

Monografia *Słowo architekta. Opowieści o architekturze Polski Ludowej* została oparta na wywodzącej się z koncepcji Charlesa Jencksa, serii nieciągłych narracji¹⁸. Układ taki wynika zarówno z fragmentarycznego charakteru materiałów pozyskanych podczas wywiadów, jak i, przede wszystkim, ze względu na rozproszoną strukturę pamięci. W obrębie głównych obszarów badań, które niejako krystalizują układ książki, omówione zostały elementy narracji istotnie wpływające na całość zjawiska jakim jest obraz architektury w danej epoce. Nie mamy zatem do czynienia ani z klasyczną narracją historyczną opartą na chronologicznym porządku zdarzeń¹⁹, ani z historią mówioną, w której kolejno prezentowane są relacje różnych źródeł osobowych²⁰.

„Część I - Architektura” przedstawia najważniejsze obszary działań projektowych i realizacyjnych o okresie PRL-u oraz zjawiska definiujące architekturę Polski Ludowej jako zjawisko. W kolejnych rozdziałach przywołane zostały zróżnicowane narracje dotyczące kolejno: odbudowy kraju po II wojnie światowej, doktryny realizmu socjalistycznego i jej implementacji, socmodernizmu oraz jego recepcji, współistnienia architektury nowoczesnej w kontekście naturalnym i kulturowym, obszarów priorytetowych inwestycji – budownictwa mieszkaniowego oraz „realizacji prestiżowych”, a także początków postmodernizmu w polskiej architekturze. Ostatni z rozdziałów w tej części książki nosi tytuł „Kłopotliwe dziedzictwo” i dotyczy wybranych przykładów współczesnej interpretacji, ochrony lub destrukcji dziedzictwa architektury powstałego w czasach PRL-u.

Poszczególne rozdziały składają się z podrozdziałów przedstawiających pojedyncze wątki związane z danym zagadnieniem i stanowiące spójną całość narracyjną.

„Część II – Architekci i architektki” koncentruje się na osobach twórców i warunkach uprawiania zawodu architekta. Przystawiono w niej wybrane aspekty pracy projektantów oraz edukacji architektonicznej, a także system zależności, w jakim funkcjonowali. Rozdziały zostały usystematyzowane zgodnie z wiodącymi problemami dotyczącymi działalności architektów w PRL-u: edukacji, pracy w państwowych biurach projektów, realiów wykonawczych, mecenatu państwowego, zależności między architekturą a polityką oraz współpracy zagranicznej.

¹⁸ Ch. Jencks, *Ruch nowoczesny w architekturze*, Warszawa 1987, s. 33.

¹⁹ Por. N. Pevsner, *Pionierzy współczesności. Od Williama Morrisa do Waltera Gropiusa*, Warszawa 1978.

²⁰ Por. J. Peter, *The oral history of modern architecture. Interviews with the Greatest Architects of the Twentieth Century*, Nowy Jork 1998.

„Część III – Opowiedzieć architekturę” została poświęcona rozważaniom metodologicznym z zakresu badań historii architektury PRL-u. Dotyczą one nie tylko specyfiki historii mówionej oraz meandrów pamięci indywidualnej i społecznej, rozpatrywanych w odniesieniu do teorii Jana i Aleidy Assmannów czy Paula Connertona. Obejmują także kwestię analizy i oceny pierwotnej intencji architekta na równi z finalną formą dzieła. Założenie to, sformułowane Spiro Kostofa, wpisuje się, wraz z prezentowanym m.in. przez Stephena Kotkina dążeniem do ukazania całej złożoności procesów historycznych zamiast jedynie ich efektów, w koncepcję analizy dzieła poprzez zrozumienie intencji twórcy i rekonstrukcję przeżyć pierwotnego odbiorcy²¹.

Badania nad narracjami towarzyszącymi przemianom architektury Polski Ludowej zostały oparte na analizie materiałów źródłowych i literatury oraz indywidualnych wywiadach z wybranymi architektami, urbanistami i konstruktorami. Wśród czterdziestu rozmówców przeważają twórcy uznani, których projekty oraz realizacje opisywane były w czasopismach i książkach traktujących o szeroko pojmowanej architekturze. Pozostawiali oni blisko ważnych wydarzeń, a nierzadko odgrywali rolę ich pierwszoplanowych aktorów. Udział historii mówionej (oral history) należy uznać za kluczowy dla ostatecznej formy książki, której celem jest ukazanie dziejów architektury drugiej połowy XX wieku w Polsce jako Benjaminowską „dialektyczną relację”, gdzie przeszłość naznaczona jest nieciągłością i katastrofami, a historia stanowi proces otwarty²².

4.5 Znaczenie monografii i wpływ na rozwój dyscypliny

Monografia *Słowo architekta. Opowieści o architekturze Polski Ludowej* stanowi prekursorski przykład wykorzystania historii mówionej w obszarze badań z zakresu historii architektury. Poszerza dotychczasowy zasób wiedzy oraz proponuje wykorzystanie narzędzi badawczych dotychczas traktowanych jako marginalne (historia mówiona). Przedstawienie architektury lat 1945-1989 jako zbioru narracji, a samego obiektu architektonicznego – jako procesu, pozwala wyjść poza utrwalone schematy badania architektury.

Pozytywnym recenzjom wydawniczym autorstwa uznanych badaczy: dr hab. inż. arch. Piotra Fiuka oraz dr hab. Michała Pszczółkowskiego, reprezentujących odpowiednio dyscyplinę architektura i urbanistyka oraz nauki o sztuce, towarzyszyło dobre przyjęcie w polskiej prasie architektonicznej („Architektura-murator”, „Architektura i Biznes”).

²¹ M. Wallis, *Semantyczne i symboliczne pierwiastki architektury*, [w:] M. Wallis, *Wybór pism estetycznych*, Kraków 2004, s. 269.

²² E. Traverso, *Historia jako pole bitwy*, Warszawa 2014, s. 26.

Wszyscy recenzenci podkreślali znaczenie monografii dla przyszłych badaczy architektury czasów PRL-u. Dr inż. arch. Maciej Czarnecki w recenzji monografii na łamach miesięcznika „Architektura-murator” określił ją mianem „bodaj najbardziej kompletnego opracowania na temat polskiej architektury powojennej, jakie powstało w ostatnich latach”²³. Ponadto w recenzjach położono nacisk na warstwę językową pracy. „Wielką wartością książki jest przystępność języka, nasycenie faktami, ale i dynamika tekstu” – pisała Anna Cymer w miesięczniku „Architektura i Biznes”²⁴. Pozwala to żywić nadzieję, że *Słowo architekta* znajdzie uznanie nie tylko w oczach osób zajmujących się naukowo i profesjonalnie historią architektury polskiej drugiej połowy XX wieku, ale także szerszego grona czytelników.

Monografia *Słowo architekta. Opowieści o architekturze Polski Ludowej* otrzymała w roku 2023 nagrodę Stowarzyszenia Wydawców Szkół Wyższych „Gaudeamus”.

4.6. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych: publikacje i projekty badawcze (pełna lista publikacji w Załączniku 4 „Wykaz osiągnięć”)

Moja dotychczasowa praca naukowa koncentruje się wokół następujących zagadnień:

- relacje architektury i polityki ze szczególnym uwzględnieniem sytuacji w państwach o ustroju totalitarnym/autorytarnym;
- zachowanie i konserwacja dziedzictwa architektury modernistycznej.

Problem wzajemnych relacji pomiędzy architekturą, a polityką w Polsce Ludowej stanowi przedmiot moich naukowych dociekań od czasów pracy nad rozprawą doktorską, której tematem była działalność łódzkiego architekta Bolesława Kardaszewskiego. Dysertacja stała się podstawą dla wydanej w 2016 roku monografii ***Bolesław Kardaszewski. Architektura i polityka***, gdzie dokonania projektanta zostały przedstawione w kontekście jego aktywności politycznej, a także przemian zachodzących w Polsce w drugiej połowie XX wieku. Analiza dokonań wybranych twórców działających w łódzkim środowisku architektonicznym po II wojnie światowej była także tematem projektu stypendialnego w ramach stypendium Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, który realizowałem w roku 2017. Jego rezultatem była książka *Miastoprojektanci. Łódzcy architekci w czasach PRL-u*. Temat powojennej architektury w Łodzi został przeze mnie opisany ponadto w monografii ***Modernizm***

²³ M. Czarnecki, *Od słów do czynów, czyli o architekturze powojennej Polski*, „Architektura-murator” 2023, nr 12.

²⁴ A. Cymer, *Oddać głos architektowi*, „Architektura i Biznes” 2023, nr 12.

w *architekturze Łodzi XX wieku*, napisanej wspólnie z prof. dr hab. Krzysztofem Stefańskim. Do problematyki związanej z działalnością konkretnego projektanta w uwarunkowaniach lokalnego środowiska architektonicznego (z przedstawieniem szerokiego tła historycznego i społecznego) powróciłem przy okazji badań nad twórczością trójmiejskiej pary architektów – Danuty i Daniela Olędzkich. Rezultat szerokich badań, w których, podobnie jak w przypadku *Słowa architekta*, ważną rolę odgrywała historia mówiona, został przedstawiony w monografii ***Danuta i Daniel Olędzcy: architektura na miarę możliwości***.

Badania nad architekturą Polski Ludowej nie ograniczają się do sylwetek projektantów bądź charakterystyki wybranego środowiska architektonicznego. Równolegle prowadzę pogłębioną analizę wybranych obszarów rodzimego budownictwa lat 1945-1989. Podczas międzynarodowej konferencji Docomomo (Międzynarodowe Zrzeszenie na rzecz Dokumentacji i Konserwacji Obiektów Budowlanych Modernizmu) w Tokio w roku 2021 omawiałem problematykę prefabrykowanego budownictwa wielorodzinnego w krajach dawnego Bloku Wschodniego wykazując nie tylko systemowe podobieństwa „blokowisk”, ale także wpisując je w ogólnoeuropejski nurt modernizacyjny po II wojnie światowej. Tematem moich analiz i badań jest także architektura wypoczynku obejmująca domy czasowe oraz sanatoria wraz obiektami towarzyszącymi wzniesione w czasach PRL-u. Stanowiła ona element projektu modernizacyjnego, będąc jednocześnie emanacją ideologii państwa socjalistycznego oraz idei architektury modernistycznej. Problematyka socmodernistycznej zabudowy w uzdrowiskach oraz miejscowościach wypoczynkowych była tematem projektu ***Perły powojennych kurortów. Modernistyczna architektura polskich uzdrowisk i jej ochrona*** realizowanego przeze mnie w ramach stypendium Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu oraz projektu ***Badania nad architekturą nadmorskich kurortów wzniesionych w PRL-u – inwentaryzacja i analiza*** realizowanego w ramach programu Miniatura 1 Narodowego Centrum Nauki. Rezultaty badań zostały przeze mnie opisane w szeregu artykułów naukowych, wśród których wyróżnić należy *The working masses - the resting masses. Architecture of leisure in communist Poland* opublikowany w czasopiśmie “Cogent Arts and Humanities”.

Jakkolwiek problem wzajemnych relacji architektury i polityki w Polsce Ludowej stanowi dominujący obszar moich badań, w swych pracach podejmowałem także kwestie politycznego znaczenia architektury muzeów w międzywojennej Polsce (artykuł *Dokument twórczego ducha. Architektura gmachów muzealnych w niepodległej Rzeczypospolitej*) oraz poszukiwań nowych środków wyrazu dla „architektury władzy” w III Rzeczypospolitej (*Przestrzenie demokracji – architektura władzy we współczesnej Polsce*).

Ce

Poświęciłem także serię tekstów architekturze faszystowskiej Italii, rozpatrując ją, między innymi, w kontekście fascynacji polskich przedwojennych projektantów oraz jako przykład kłopotliwego dziedzictwa (dissonant heritage). Problem zachowania i interpretacji reliktyw czasów Mussoliniego stanowi interesujący kontekst dla problematyki kłopotliwego dziedzictwa architektury czasów komunizmu w Polsce.

Ochrona dziedzictwa architektury modernistycznej stanowi drugi kluczowy obszar moich zainteresowań naukowych. Jest on nierozdzielnie związany z opisaną powyżej problematyką, bowiem zachowanie wybranych obiektów nie jest możliwe bez wcześniejszego rozpoznania ich wartości. To z kolei wymaga zarówno analizy historycznej i formalnej, jak i określenia znaczenia dla społeczeństwa. Dlatego też problem waloryzacji w skali pojedynczego budynku oraz zespołu obiektów był przeze mnie podejmowany w artykułach naukowych (m.in. *Integralność a granice interwencji w modernistycznych zespołach zabudowy. Analiza przypadku dzielnic uzdrowiskowo-wypoczynkowych w Ustroniu*), ale stanowił także integralną część badań nad historią budownictwa wypoczynkowego i uzdrowiskowego w ramach projektów badawczych finansowanych przez NCN oraz MKiDN.

Problem ochrony dziedzictwa XX-wiecznej architektury betonowej stał się przedmiotem prac międzynarodowego konsorcjum w ramach **projektu *InnovaConcrete (Innovative Materials and Techniques for the Conservation of 20th Century Concrete-based Cultural Heritage)*** realizowanego w ramach finansowanego przez Komisję Europejską programu Horyzont 2020. Jako kierownik zespołu badawczego odpowiedzialnego za analizę powojennego dziedzictwa betonowej architektury w krajach Europy Środkowej i Wschodniej, przygotowałem analizy pozwalające na jej waloryzację, a w konsekwencji – umiejscowienie w kontekście architektury europejskiej i światowej. Rezultaty moich badań zostały zawarte w artykułach i zaprezentowane podczas wystąpień konferencyjnych (m.in. artykuł *Post-war modernist architecture in Poland as part of the European heritage of twentieth-century concrete-based architecture* w czasopiśmie „Technical Transactions”). Ponadto, we współpracy z ekspertami w dziedzinie socjologii i ekonomii, prof. Aleksandrą Nowakowską oraz prof. Mariuszem Sokołowiczem, przygotowałem monografię ***The Ambiguous Legacy of Socialist Modernist Architecture in Central and Eastern Europe*** wydaną nakładem wydawnictwa Routledge w 2023 roku. Stanowi ona zbiór rozważań nad wartościami powojennej architektury w krajach dawnego Bloku Wschodniego oraz próbę ich waloryzacji w oparciu o wybrane przykłady obiektów z Polski, Litwy, Bułgarii i Macedonii. Jest to innowacyjna pod wieloma względami publikacja o interdyscyplinarnym charakterze, która

łączy historię architektury oraz teorię ochrony dziedzictwa z analizą ekonomiczną oraz badaniami społecznymi.

Działania naukowe w obszarze badań nad historią architektury XX wieku, wzajemnymi relacjami architektury i polityki, a także nad ochroną dziedzictwa architektury modernistycznej znajdują kontynuację w mojej działalności w ramach Polskiego Komitetu Naukowego Icomos oraz Docomomo International.

5. Informacja o wykazywaniu się istotną aktywnością naukową albo artystyczną realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej.

W 2012 roku, po otrzymaniu tytułu doktora nauk technicznych w dyscyplinie architektura i urbanistyka, podjąłem pracę w Katedrze Historii Sztuki (obecnie Instytut Historii Sztuki) na Wydziale Filozoficzno-Historycznym Uniwersytetu Łódzkiego. W 2018 roku, wraz z rozpoczęciem prac w ramach międzynarodowego projektu badawczego *InnovaConcrete*, nawiązałem współpracę z zagranicznymi jednostkami naukowymi (m.in. Institut Torroja, Universidad de Cadiz) oraz stowarzyszeniami (Docomomo Iberico). Miała ona znaczący wpływ na kolejne prace naukowe – w tym monografię *The Ambiguous Legacy of Socialist Modernist Architecture in Central and Eastern Europe*, która została wprowadzie przygotowana ramach w trzysobowego zespołu autorów reprezentujących jedną uczelnię (Uniwersytet Łódzki), ale różne dyscypliny naukowe (ekonomia, nauki społeczne, nauki o sztuce). Ponadto, badania, których przeprowadzenie było niezbędne dla powodzenia projektu i przygotowania monografii były prowadzone we współpracy z ekspertami z Politechniki w Kownie, fundacji Buzludzha Project Foundation (Bułgaria) oraz stowarzyszenia B.A.C.U. (Rumunia).

W latach 2017-2021 pracowałem na stanowisku adiunkta w Instytucie Architektury i Urbanistyki na Wydziale Budownictwa, Architektury i Inżynierii Środowiska Politechniki Łódzkiej. W tym czasie, zarówno dzięki codziennej pracy naukowej, jak i udziałowi w seminariach oraz konferencjach (na Politechnice Łódzkiej i Politechnice Krakowskiej) miałem możliwość poszerzenia swojego spektrum badawczego (i poniekąd powrót do korzeni, jako że pierwszym ukończonym przeze mnie kierunkiem studiów była właśnie architektura). W tym czasie nawiązałem współpracę z Università di Pavia, będącą rezultatem mojego uczestnictwa w programie Erasmus+ na tej uczelni. Dzięki temu miałem m.in. możliwość

Ce:

konsultowania moich kolejnych planów badawczych z profesorem Massimiliano Savorrà, czego rezultatem było przygotowanie wniosków grantowych złożonych w 2021 i 2022 roku.

6. Informacja o osiągnięciach dydaktycznych, organizacyjnych oraz popularyzujących naukę lub sztukę.

Osiągnięcia dydaktyczne

Zakres prowadzonych przeze mnie badań naukowych jest powiązany z pracą dydaktyczną. Prowadzone przeze mnie wykłady, ćwiczenia i seminaria mają charakter autorski, a ich program często wykorzystuje najnowsze perspektywy badawcze i teoretyczne.

W latach 2017-2021 prowadziłem na Politechnice Łódzkiej zajęcia na kierunku architektura (studia I i II stopnia), architectural engineering (studia I stopnia) oraz w ramach Interdyscyplinarnej Szkoły Doktorskiej PŁ. Do moich autorskich zajęć należały następujące przedmioty: *History of architecture and town planning*, *History of modern architecture*, *Zagadnienia kultury i sztuki współczesnej*, *Zagadnienia kultury i estetyki współczesnej*, *Teoria architektury*, *Rewitalizacja (seminarium magisterskie)*, *Metodyka pracy naukowej*, *Teoria architektury i sztuki*. W ramach Interdyscyplinarnej Szkoły Doktorskiej PŁ prowadziłem zajęcia przybliżające słuchaczom ISD metodologię badań naukowych w dyscyplinie architektura i urbanistyka pt. *Conducting Research in the Field of Architecture and Urban Planning*. W tym czasie byłem także promotorem oraz recenzentem prac magisterskich i inżynierskich (ze szczególnym uwzględnieniem projektów dotyczących obiektów użyteczności publicznej, problematyki ochrony dziedzictwa oraz rewitalizacji).

W latach 2010-2012 prowadziłem w Katedrze Historii Sztuki na Wydziale Filozoficzno-Historycznym Uniwersytetu Łódzkiego zajęcia dydaktyczne w ramach umowy cywilno-prawnej. Następnie, od 01 października 2012, jako adiunkt w grupie pracowników badawczo-dydaktycznych. Na kierunku studiów historia sztuki (studia I i II stopnia) prowadzę oparte na autorskim programie zajęcia obejmujące następującą tematykę: *Architektura powszechna XX w.*, *Architektura polska XX w.*, *Oblicza nowoczesności – wybrane aspekty współczesnej architektury*, *Architekci i polityka*, *Historia doktryn konserwatorskich*, *Aktualne problemy konserwacji zabytków*, *Zabytki i pamięć – teoria konserwacji architektury*, *Historia i teoria ochrony zabytków*. Prowadzę także zajęcia w języku angielskim dla obcokrajowców: *The history of Polish architecture – 20th century*, *Revitalisation, urban regeneration and adaptive reuse of historical architecture*. Przez wiele lat byłem opiekunem merytorycznym

Cu.

objazdów naukowych ujętych programem studiów na kierunku historia sztuki. Jestem promotorem i recenzentem prac licencjackich.

Obecnie jestem promotorem pomocniczym doktoranta mgr. inż. arch. Macieja Miarczyńskiego studiującego w Interdyscyplinarnej Szkole Doktorskiej PŁ. Promotorem rozprawy doktorskiej jest prof. dr. hab. inż. arch. Marek Pabich, zaś temat pracy dotyczy ewolucji architektury sal koncertowych w kontekście ich społecznej recepcji (*The evolution of concert halls as a consequence of social and cultural changes*).

Do prowadzonej przeze mnie działalności dydaktycznej należy także zaliczyć udział w warsztatach studenckich organizowanych w 2019 roku przez Wydział Architektury Politechniki Wrocławskiej. Pełniłem w ich trakcie rolę tutora grup projektowych oraz wygłosiłem wykład prezentujący wybrane problemy modernizacji i adaptacji architektury powojennego modernizmu na terenie Łodzi. Ponadto w roku 2023 przeprowadziłem wykład w języku angielskim poświęcony architekturze muzealnej (*Knowing and understanding the role of museums*) w ramach Szkoły Letniej Szkoły Doktorskiej Nauk Społecznych "Problemy wielokulturowości z perspektywy nauk społecznych" – program NAWA Spinaker. W latach 2017-2019 trzykrotnie prowadziłem wykłady w ramach Szkoły Letniej organizowanej przez Ośrodek Spraw Azjatyckich na Uniwersytecie Łódzkim, podczas których poruszałem problematykę postindustrialnego dziedzictwa Łodzi, jego zachowania, ochrony oraz rewitalizacji.

Osiągnięcia organizacyjne

W trakcie pracy na uczelniach wyższych angażowałem się w działalność organizacyjną. Jako pracownik Instytutu Architektury i Urbanistyki pełniłem funkcję członka Rady Dyscypliny Architektura i Urbanistyka oraz przewodniczącego Komisji Historycznej.

Przez lata zatrudnienia w Instytucie Historii Sztuki (Katedrze Historii Sztuki) na Wydziale Filozoficzno-Historycznym Uniwersytetu Łódzkiego podjąłem szereg aktywności. Należała do nich opieka nad Studencko-Doktoranckim Kołem Naukowym Historyków Sztuki UŁ w latach 2015-17. W tym czasie Koło zorganizowało m.in. Trzeci Ogólnopolski Kongres Studentów i Doktorantów Historii Sztuki pod honorowym patronatem Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego, które to wydarzenie zostało następnie wyróżnione w V konkursie Studenckiego Ruchu Naukowego „StRuNa” w kategorii „Konferencja Roku 2015”.

Jednocześnie brałem udział w szeregu działań mających na celu promocję uczelni jako koordynator Festiwalu Nauki Techniki i Sztuki (FNTiS) na Wydziale Filozoficzno-Historycznym UŁ (2016-2017) oraz koordynator kierunkowy FNTiS na kierunku Historia

Ci

Sztuki UŁ (2013-2017), a także członek Zespołu ds. Promocji Wydziału Filozoficzno-Historycznego Uniwersytetu Łódzkiego (2016/2017). Ponadto w roku akademickim 2016/2017 byłem członkiem Zespołu ds. Monitorowania Losów Absolwentów na Wydziale Filozoficzno-Historycznego Uniwersytetu Łódzkiego.

Popularyzacja nauki

Niezwykle istotną częścią moich zawodowych czynności jest działalność o charakterze popularyzatorskim, w ramach której wielokrotnie prowadziłem otwarte wykłady i spotkania dotyczące architektury nowoczesnej oraz zachowania i konserwacji zabytków, a także publikowałem liczne teksty o charakterze popularnym mające przybliżyć powyższe zagadnienia szerokiemu gronu odbiorców.

Do działań popularyzujących naukę należy zaliczyć wystąpienia publiczne i medialne. Dotyczyły one zarówno monografie mojego autorstwa (m.in. wywiad dla podcastu Radio Naukowe w 2024 r., wywiad w audycji „Historie jak z książki” w 3 Programie Polskiego Radia, rozmowa w programie „Toya Lajf” TV TOYA, wywiady udzielone łódzkiemu wydaniu Gazety Wyborczej oraz Expressowi Ilustrowanemu), jak i realizowanych przeze mnie projektów badawczych (m.in. dwa wywiady udzielone w ramach audycji „Off Czarek” w radiu Tok FM, wywiad w audycji „HotSpot” w 4 Programie Polskiego Radia).

Od wielu lat prowadzę wykłady otwarte oraz spotkania autorskie, podczas których staram się w przystępny sposób przedstawić moje badania naukowe i ich rezultaty możliwie jak najszerzej publiczności. W latach 2014-2015 prowadziłem w Łodzi cykl otwartych wykładów pt. „Arch-modern” poświęconych architekturze nowoczesnej. W 2017 roku w cyklu „Architektura na Żubardzkiej” przedstawiłem problematykę związaną z łódzkim modernizmem oraz niezrealizowanymi projektami architektonicznymi i urbanistycznymi w Łodzi. Problematyka lokalnej recepcji nowoczesności stała się także punktem wyjścia dla rozważań przedstawionych w wykładzie „Marzenia o metropolii. Architektura Łodzi w dwudziestolecie międzywojennym” w Centrum Dialogu im. M. Edelmana (2018) oraz wykładzie „Spojrzenie w przyszłość. Wizje modernistycznej Łodzi” wygłoszonym podczas warsztatów Ogólnopolskiego Stowarzyszenia Studentów Architektury OSSA w 2018 roku w Łodzi. Wielokrotnie podejmowałem się także prezentacji zagadnień związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego (m.in. wykład „Doły - osiedle wykorzystanej szansy” w Bibliotece Miejskiej w Łodzi oraz „Świdermajer po łódzku. O willi letniskowej z Rudy Pabianickiej” w Centralnym Muzeum Włókiennictwa).

Moja aktywność popularyzująca naukę nie ogranicza się do wystąpień w lokalnym, łódzkim środowisku. Na przestrzeni lat wygłosiłem szereg wykładów w instytucjach nauki i kultury w innych ośrodkach w Polsce. W 2019 roku zostałem poproszony o przeprowadzenie seminarium „Architekci powojennej Łodzi” dla Narodowego Instytutu Architektury i Urbanistyki, które to wydarzenie miało miejsce w siedzibie NIAiU w Warszawie. W tym samym roku byłem gościem XIII Westiwalu w Szczecinie, gdzie wygłosiłem wykład „Forma, funkcja i idea. Adaptacja architektury modernistycznej do nowych programów funkcjonalnych”. Ponadto przygotowałem i przeprowadziłem prezentacje dla Galerii Miejskiej BWA w Bydgoszczy (wykład pt. „Architektura wypoczynkowa w służbie polityki – kłopotliwe dziedzictwo ośrodków wypoczynkowych z czasów Polski Ludowej”) oraz Galerii Sztuki Wozownia w Toruniu (wykład pt. „Od pałacu do kapsuły mieszkalnej – transformacje budownictwa wielorodzinnego od wielkomiejskich kamienic czynszowych do futurystycznego mikro-mieszkania”). W 2022 roku prowadziłem prelekcje na temat architektury Łodzi dla Fundacji „Centrum Architektury”, związanych z opublikowanym przez CA ilustrowanym atlasem architektury Łodzi, którego jestem współautorem. Wygłosiłem także wykład w ramach festiwalu MiastoMovie we Wrocławiu poświęcony zachowaniu architektury modernistycznej („Buldożery i gipsowe kolumny. De-modernizacja przestrzeni publicznej”). Najnowsze aktywności popularyzatorskie związane były z publikacją monografii *Słowo architekta. Opowieści o architekturze Polski Ludowej* i należało do nich m.in. spotkanie autorskie w Warszawskim Pawilonie Architektury „Zodiak” w listopadzie 2023 roku.

Od początku zatrudnienia na uczelniach wyższych (Uniwersytet Łódzki oraz, przez pewien czas, także Politechnika Łódzka) brałem udział w działaniach popularyzatorskich organizowanych na szczeblu centralnym. Wielokrotnie prowadziłem wykłady dla słuchaczy Uniwersytetu Trzeciego Wieku UŁ. Uczestniczyłem także w programie Uniwersytet Łódzki dla Dzieci (w latach 2016-2020) oraz w programie Łódzki Uniwersytet Dziecięcy na Politechnice Łódzkiej (2018 r.).

7. Oprócz kwestii wymienionych w pkt. 1-6, wnioskodawca może podać inne informacje, ważne z jego punktu widzenia, dotyczące jego kariery zawodowej.

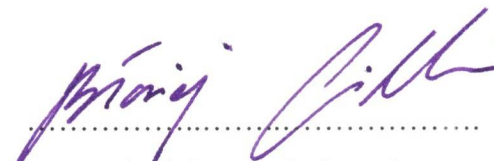
Obok dokonań i działań wymienionych w punktach 1-6 niniejszego autoreferatu, istotną częścią mojej aktywności zawodowej jest publicystyka oraz krytyka architektury. W latach 2013-2014 stworzyłem cykl felietonów dotyczących łódzkiego modernizmu dla dedykowanego kulturze portalu internetowego Miejsmiejsce.pl, a następnie, w latach 2015-2016, cykl piętnastu

ce

artykułów prezentujących wybrane obiekty i zespoły budynków wzniesione w Łodzi w czasach PRL-u, które były publikowane na łamach dla gazety „MIASTO Ł – Łódzka Gazeta Społeczna”. Na przełomie lat 2023 i 2024 magazyn kulturalny Łodzi i województwa łódzkiego „Kalejdoskop” opublikował moje dwa felietony traktujące o wyzwaniach i problemach współczesnej architektury.

Od 2019 roku regularnie pisałem felietony i artykuły dla miesięcznika „Architektura i Biznes” (zarówno do wydania drukowanego, jak i internetowego). Wśród tekstów mojego autorstwa znalazły się materiały o charakterze krytycznych felietonów, teksty publicystyczne o przekrojowym charakterze prezentujące wybrane zjawiska architektury współczesnej, a także wywiady. Teksty o charakterze analityczno-krytycznym, których jestem autorem, publikował także miesięcznik „Architektura-murator”.

W 2021 roku wziąłem udział w konferencji zorganizowanej przez **CICA (International Committee of Architectural Critics)** i poświęconej współczesnej roli krytyki architektonicznej. Rok wcześniej CICA uhonorowała artykuł mojego autorstwa opublikowany na łamach kwartalnika „Herito” i poświęcony architekturze wypoczynku w państwach totalitarnych oraz autorytarnych (*Wakacje z totalitaryzmami / Holidays with Totalitarianisms*²⁵) honorową wzmianką w konkursie CICA (International Committee of Architectural Critics) Pierre Vago Journalism Award 2020.

(podpis wnioskodawcy)

²⁵ B. Ciarkowski, *Wakacje z totalitaryzmami / Holidays with Totalitarianisms*, „Herito” 2017, nr 4(29).